

فديه و كفاره روزه

امين الدين

«سعيدى سعيد افغانى»

Ketabton.com

فديه وكفاره روزه

تتبع ونگارش :

امين الدين « سعيدى - سعيد افغانى »
مدير مركز مطالعات ستراتيجيكي افغان و
مسؤل مركز فرهنگي دحق لاره - جرمني

بسم الله الرحمن الرحيم فديه وكفاره روزه

فديه چيست :

اگر شخصی بنابر معاذیری از گرفتن روزه (مانند مریضی که روزه گرفتن برایش خطرناک است و امید بهبودی و علاج وی نمی رود و یا مانند پیرمرد یا پیرزنی (شیخ فانی) که از لحاظ جسمی و صیحة به شدت ناتوان شده و گرفتن روزه برایش ناممکن باشد) (باید بجای روزه گرفتن) فديه دهد یعنی در مقابل هر روز از روزه ماه رمضان یک نفر را طعام دهد، به دلیل فرموده الله تعالی: «وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فُدْيَةٌ طَعَامٌ مِسْكِينٍ» (سوره بقره : 184)

وهمچنان بر اساس حکم حدیثی که حضرت ابن عباس (رض) روایت گردیده است : «رخص للشيخ الكبير والعجوز الكبير في ذلك وهما يطيقان الصوم أن يفطرا إن شاء ، ويطعما كل يوم مسكينا ، ولا قضاء عليهما ، ثم نسخ ذلك في هذا الآية «فمن شهد منكم الشهر فليصمه» وثبت للشيخ الكبير والعجوز الكبير إذا كان لا يطيقان الصوم والجلي والمرضع إذا خافتا أفطرتا ، وأطعمتا كل يوم مسكينا» «به پیر مرد و پیر زنی (شیخ فانی) که توانایی روزه گرفتن را ندارند برایشان جایز ، در صورتیکه خواسته باشند ، روزه نگیرند و در مقابل هر روز ، مسکینی را غذا بدهند» وقضای روزه بر آنها لازم نیست ، سپس ؛ این حکم با آیه «فمن شهد منكم الشهر فليصمه» نسخ شد ولی (آن حکم) برای پیر مرد و پیر زنی که توانایی روزه گرفتن را ندارند ثابت مانده است .

همچنین زن حامله و شیرده ای که (بر حال خود یا طفل خود) بیم دارند می توانند روزه نگیرند و در بدل هرروز، يك مسكين را طعام دهند» (بیهقی : ۲۳۰/۴) همچنین از ابن عباس روایت است : «إذا خافت الحامل على نفسها ، والمرضع على ولدها في رمضان قال : يفطران ، ويطعمان مكان كل يوم مسكينا ، ولا يقضيان صوما «اگر زن حامله از ضرر به جان خود وزن شیرده از ضرر به طفلش بیم داشت ، می توانند روزه رمضان را نگیرند و به جای هر روز مسکینی را طعام دهند وقضای روزه بر آنها لازم نیست» (صحیح البانی در کتاب الارواء) (۱۹/۴) این حدیث را به طبری (۲۷۵ ۸) نسبت داده و گفته است : سند آن به شرط مسلم صحیح است (

مقدار طعام واجب :

در حدیثی از انس بن مالك روایت است : «أنه ضعف عن الصوم عاما فصنع جفنة ثريد ودعا ثلاثين مسكينا فاشبعهم» «او سالی دچار ضعف شد بطوریکه نتوانست روزه بگیرد ، پس کاسه ای ترید گوشت درست کرد و سی مسکین را دعوت و آنها را سیرکرد» (الارواء 206-4) ، (دارقطنی : 16-207-2)

تبصره :

فديه شامل ، طعام ، غله ، و قیمت آن هم میگردد ، مقدار فديه به اندازه صدقه فطر است ولی اگر شخص از مرضی که عاید حالش بود ، دوباره بهبود یابد ، قضائی روزه فوت شده بر او واجب است ، خداوند پاک در مقابل فديه او اجر و ثواب نصیب اش میگرداند. در غذا دادن (صبح و شام) معیار حد وسط غذایی میباشد که خود شخص در

زندگی عادی خویش میخورد.

یادداشت توضیحی :

در دادن غذا حتمی نیست که باید حتماً گندم یا برنج باشد، بلکه مهم دادن طعامی که معمولاً فرد خود از آن تغذیه می کند به فقرا می باشد تا سیر شوند.

در مورد اینکه آیا می توان بجای طعام، پول نقد داد یا خیر، علماء با هم اختلاف نظر دارند. ولی اکثریت علماء ویا به اصطلاح اکثر قریب به اتفاق دادن پول نقد را بجای غذا هم جایز نمی دانند. میگویند که حتماً باید طعام باشد.

زیرا خداوند متعال در قرآن عظیم الشان در فدیة غذا دادن را بیان فرموده و نه قیمت معادل آنرا، و میفرماید: « و علی الذین یطیقونه فدیة طعام مسکین » (سوره البقره: 184)، یعنی: «و بر کسانی که روزه طاقت فرساست (یعنی: بر کسانی که روزه را به دشواری تحمل می کنند و تاب و تحمل آن را ندارند، چون پیرمردان کهنسال، زنان باردار و مریضان مزمن، پس بر اینان) فدیة ای است که عبارت از خوراک دادن به یک بینواست».

ولی امام ابوحنیفه دادن پول نقد بجای طعام را جایز دانسته و در آن کدام ممانعتی نمی بیند. ولی نباید فراموش کرد در کشورهای که : امکان یافتن شخص فقیر و مسکین وجود نداشت، می توان قیمت و پول آن كفاره را به جمعیت ها و مؤسسات خیریه (قابل اعتماد و غیر دولتی) که متولی نیابت كفارات مردم هستند اهدا نمود تا آنها پول اهدایی را به طعام تبدیل کرده و به فقراء بدهند.

قضاء روزه :

معنای قضاء عبارت از يك روز روزه گرفتن بعد از ماه رمضان بجای يك روز روزه یی که در ماه رمضان باطل گردیده ، میباشد. قضاء روزه میشود در ایامی که گرفتن روزه در آن ممنوع نباشد صورت گیرد.

قضاء روزه را الی آغاز ماه مبارك سال نو میتواند بجا آورد. قضاء روزه میتواند پی در پی ویا متفرق صورت گیرد.

كفاره چیست ؟

كفاره عبارت از جزای شرعی میباشد که پروردگار با عظمت ما آنرا بر کسیکه بعضی از جرایم از او سرزند تعیین فرموده است مانند وجوب كفاره برقاتل یا کسیکه سوگندش را می شکند.

كفاره بر روزه دار وقتی واجب میشود که عمداً روزه خود را فاسد نماید مثلاً اینکه جماع کند.

كفاره دو ماه روزه پی در پی را میگویند ، در صورتیکه در این دو ماه رمضان وروزه هایکه روزه در آن منع گردیده است نباشد . اگر به گرفتن دو ماه روزه نیز قادر نبود ، به شصت مسکین طعام دهد . كفاره در روزه فرضی بوده در فساد روزه غیر رمضان كفاره وجود ندارد ، اگر چه قضای رمضان هم باشد. دادن طعام به 60 مسکین ، فقیر ، محتاج ، نه برای کسانی که نفقه ایشان بر او فرض باشد (مانند پدر ، مادر ، زن) همچنان میشود مقدار طعام را به پول نیز تادیه گرد و همچنان میتوان همان مسکین را برای 60 روز کامل طعام داد.

فدیه فقرا و غرباء که قادر با تادیه نباشد چیست ؟

فقرا و غرباء که قادر با تادیه فدیة نباشند ، برخورد شرع درمورد این اشخاص چه میباشد ؟ در جواب باید گفت که دین مقدس اسلام انسان را مطابق به توانمندی اش در اجرای احکام مکلف ساخته است ، و چیزیکه در توان شخص نباشد ، شرع اسلامی آنرا در اجرای مکلف نمی سازد :

قرآن عظیم الشان این فرمول را با زیبایی خاصی چنین بیان داشته است : « لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى » (برای انسان بهره ای جز سعی و کوشش او نیست) بنا چیزیکه در توان انسان نباشد ، آن شخص مکلف به اجرای آن نیست .

همچنان پروردگار با عظمت میفرماید : « لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إَصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَارْحَمْنَا أَنْتَ مَوْلَانَا فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ. » (پروردگار هیچ کس را جز به اندازه توانش مکلف نمی کند، هر کار نیکی که انجام دهد به سود خود کرده، و هر کار بدی که انجام دهد به زیان خود کرده است. پروردگار! اگر فراموش کردیم یا به خطا رفتیم، ما را مگیر.

پروردگار! بار سنگین بر ما مگذار آن چنان که بر کسانی که پیش از ما بودند گذاشته ای پروردگار! آنچه تاب و توانش را نداریم بر دوش ما مگذار و از ما درگذر، و ما را بیمارز، و بر ما رحم فرما، تو سرور ما هستی، پس ما را بر قوم کافران پیروز گردان. بنا غریب و فقری که توان پرداخت فدیة را نداشته باشد باید استغفار (استغفر الله) و توبه کند و از دادن فدیة هم معاف است .

نظر و آراء علماء :

و در این بخش نظر و آراء علماء را در مورد فقرا و غرباء که قادر با تادیه فدیة نباشند غرض استفاده مزید قرار ذیل جمعبندی میدارم :

شیخ بن عثیمین رحمه الله در فتاوی صیام خویش در مورد مریض مزمنی که نه میتواند روزه بگیرد و نه میتواند فدیة بدهد مینویسد : (مریض مزمن روزه دار) که نتواند (بعلت فقر) غذا بدهد (فدیة) از وی ساقط میشود، و همه واجبات اگر انسان قادر به انجام آن نباشد ساقط میشود، و اگر بجای آن بدیلی باشد آنرا انجام میدهد، ولی اگر بدیلی نداشته باشد ساقط میشود، و صحیحش آنست که (فدیة) ساقط میشود بر اساس قاعده مشهور (فقهی) که میگوید : « لا واجب مع العجز » یعنی « با ناتوانی واجب نیست »

در حدیثی از ابوهریره رضی الله عنه روایت است : « در حالیکه نزد پیامبر صلی الله علیه وسلم نشسته بودیم، مردی آمد و گفت : ای رسول خدا! هلاک شدم، پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمود : چی شده، گفت : در حال روزه با همسرم آمیزش کردم، پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمود آیا می توانی برده ای را آزاد کنی؟ گفت نه، فرمود : آیا می توانی دو ماه پشت سر هم روزه بگیری؟ گفت نه، فرمود : آیا می توانی شصت مسکین را طعام بدهی؟ گفت نه، (ابوهریره) گفت : پیامبر صلی الله علیه وسلم مکثی کرد، آنگاه سبب بزرگی از خرما را برای پیامبر صلی الله علیه وسلم آوردند، فرمود : سؤال کننده کجاست؟ آن مرد گفت : من هستم. پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمود : این را بگیر و (آن را بعنوان کفاره روزهات) صدقه بده، آن مرد گفت : به فقیرتر از خودم بدهم ای رسول خدا؟ به خدا قسم در تمام مدینه خانواده ای

فقرتر از خانواده من وجود ندارد.

پیامبر صلی الله علیه وسلم خندید به گونه‌ای که دندان‌های نیشش نمایان شد، سپس فرمود: (با آن) خانواده‌ات را طعام بده (متفق علیه).

در این حدیث متبرکه دیده میشود که: پیامبر صلی الله علیه وسلم به مردی که در رمضان جماع (نزدیکی) کرده بود فرمود: «خانواده‌ات را بخوران» و پیامبر صلی الله علیه وسلم بوی نگفت که «هر وقت توانستی کفاره اش را بده».

همچنان شیخ بن باز رحمه الله در جواب سوالی: پیرزن بزرگسالی (شیخ فانی) که نمیتواند روزه بگیرد چنین جواب فرموده است:

«بر او است که در مقابل هر روز که روزه را میشکند نیم صاع فدیة بدهد از غذای معمول آن شهر مانند خرما، برنج، و غیره، که هر نیم صاع برابر است با یک و نیم کیلو گرم، همانطور که گروهی از اصحاب پیامبر صلی الله علیه وسلم مانند ابن عباس چنین فتوایی را داده اند، و اگر فقیر بود و نمیتواند غذا بدهد هیچ چیزی بر او نیست، و این کفاره میتوان آنرا فقط به یک فقیر پرداخت و یا بیشتر، و چه در اول ماه و چه وسط و چه آخر ماه باشد.» (مجموع فتاوی ابن باز (203/15)).

امام نووی عالم شهیر جهان اسلام در مورد کسی که نه میتواند روزه بگیرد و نه قادر به پرداخت فدیة هست میفرماید: «وینبغی أن یکون الأصح هنا أنها تسقط ولا يلزمه إذا أيسر كالفطرة، لأنه عاجز حال التكليف بالفدية»، یعنی: (و باید قول صحیحتر اینجا این باشد که کفاره ساقط میشود و اگر در آینده توانگر شود بر او واجب نیست مانند (زکات) فطر (که اگر کسی تنگدست هست از او ساقط میشود و در آینده لازم به پرداخت آن نیست)، زیرا او وقت تلکف از پرداخت فدیة ناتوان است».

و ابن قدامة عالم دیگری جهان اسلام در «المغنی» در مورد کسی که نه میتواند روزه بگیرد و نه قادر به پرداخت فدیة هست میفرماید: «فإن كان عاجزاً عن الإطعام أيضاً فلا شيء عليه، ولا يكلف الله نفساً إلا وسعها»، یعنی: «و اگر از غذا دادن نیز عاجز و ناتوان بود هیچ چیزی بر او نیست، و خداوند هیچکس را جز به اندازه توانایی اش مکلف نمی‌سازد».

کیفیت ادای فدیة رمضان:

شیخ علامه ابن عثیمین رحمه الله در مورد کیفیت فدیة روزه بشکل طعام میفرماید:

کیفیت اطعام به دو صورت انجام می‌یابد:

اول:

پختن غذا و دعوت از مسکین و یا مساکین غرض صرف آن، بر حسب روزهایی که باید فدیة بدهد، طوریکه انس بن مالک رضی الله عنه چنین عمل را انجام میداد.

دوم:

توزیع غذای غیر آماده (پخته نشده) به مساکین (الشرح الممتع (335/6)). اما اگر کسی بخواهد که در بدل سی روز به یک نفر غذا دهد، یعنی هر روز به او طعام دهد، جایز است چنانکه جمهور علمای مذاهب از جمله امام شافعی و امام حنابل و گروهی از علمای مالکیه بر جواز آن تاکید کرده اند، مولف کتاب الانصاف گفته: «جایز است طعام را کلاً به یک مسکین واحد داد». الانصاف (291/3)، و همچنان نگاه کنید به: تحفة المحتاج 3 / 446، کشاف القناع 2 / 313، و «فتاوی اللجنة الدائمة» (198/10).

قابل تذکر است که :

برای دادن فدیة لازم نیست که حتماً قبل از عید فطر آنرا بدهد، بلکه بر او واجب است تا هرچه زودتر فدیة خود را بدهد قبل از آنکه رمضان سال بعد فرا برسد، اما هیچ حدیثی در این مورد وارد نشده است.

بنابراین کسی که هنوز فدیة نداده و اکنون عید شده و از آن گذشته، ایرادی ندارد ولی باید هرچه زودتر بر دادن فدیة روزه خود مبادرت ورزد، زیرا آجل نامعلوم هستند و ممکن است در ذمه شخص بماند.

و این مسئله شبیه به حکم قضای روزه رمضان است، پس بجا آوردن آن نیز بمائند بجا آوردن قضای روزه رمضان برای کسی است که بنا به عذری نتوانسته رمضان را روزه بگیرد.

پایان

نام رساله : فدیة وکفاره روزه

تتبع ونگارش :

امین الدین « سعیدی - سعید افغانی »

مدیر مرکز مطالعات ستراتیژیکی افغان

ومسؤل مرکز فرهنگي دحق لاره - جرمني

ادرس ارتباطي : بريننا ليک :

saidafghani@hotmail.com

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library